

Policy brief #2, 10.09. 2023.

**Суспільний запит на оновлення партійної системи та
партійна конкуренція в Україні на другому році війни**

Сергій Кардаш

ЦПР НаУОА

Юрій Мацієвський

ЦПР НАУОА

Наукова редакція

Юрій Мацієвський

Центр політичних досліджень НаУОА

Острого, 2023

На другому році війни в українському суспільстві запит на позитивні зміни залишається незадоволений. Попри відтермінування чергових парламентських виборів до відміни воєнного стану, внутрішньо партійна конкуренція поступово набуває обертів. Усі політичні партії розглядають варіанти залучення до своїх списків щонайменше двох категорій громадян: військових і волонтерів. Станом на вересень 2023 року до наступного скликання парламенту мають шанс потрапити партія Сергія Притули, «Слуга народу» та «Європейська солідарність». На межі проходження потенційна партія Д. Разумкова. Водночас військові, найімовірніше, будуть розсіяні між кількома політичними силами і не зможуть сформувати єдину команду. Решта «старих» партій не зможуть пройти до парламенту через законодавчу заборону на балотування виборчих блоків і відсутність у їхньому середовищі хоч якихось реальних об'єднавчих процесів. Таким чином, конфігурація майбутнього парламенту ще довгий час буде залишатиметься відкритим питанням, але імовірно за кількістю політичних партій це буде парламент з найменшим ступенем партійної фрагментації.

Суспільна підтримка нових політичних проєктів

[Свіжі](#) соціологічні заміри свідчать про те, що серед нових політичних сил, які мають певні шанси на електоральний успіх, виокремлюються лише два потенційні (поки що віртуальні) політичні проєкти Сергія Притули та Дмитра Разумкова. Водночас потрібно враховувати, що чинні парламентські партії, найімовірніше, проведуть масштабне оновлення свого виборчого списку, сподіваючись переконати виборця підтримати їхню політичну силу. Саме тому, експерти залишаються одноставними в тому, що післявоєнний парламент оновиться, а «старі політики» ризикують втратити свої позиції (хоча про остаточне забуття поки не йдеться). Фактично в умовах воєнного стану, ми не спостерігаємо активної політичної конкуренції та діяльності політичних сил. Водночас можна стверджувати про те, що партійно-політичні симпатії громадян лише формуються, не зважаючи на те, що майже 40 % громадян кажуть, що мають тих, кому довіряють політичну владу після війни. Зокрема, за [результатами](#) липневого дослідження Центру Разумкова, 38,5 % українців вважають, що серед наявних політичних сил є ті, яким можна було б довірити владу у повоєнний період. 20,2% не бачать таких партій, а 41,3 % важко відповісти. 25,9% опитаних вважають, що політичні партії, які розвиватимуть країну після перемоги, утворяться з уже існуючих політичних партій. 7,8% вважають, що це будуть представники бізнес-середовища, 24,4% - з волонтерів, 18,5% з громадських організацій. 17,2% кажуть, що це будуть представники гуманітарної або технічної інтелігенції. Та найбільше – 51% опитаних вважають, що нові політичні сили утворять військові.

Таким чином, з умовно суб'єктивних «старих», спроможних розраховувати на проходження до парламенту, можна виділити «Слугу народу», «Європейську солідарність» та, можливо, «Удар» Віталія Кличка й «Свободу» Олега Тягнибока. Натомість, все менш реалістичними подолати 5% виборчий бар'єр у «Батьківщині» Юлії Тимошенко, «Української стратегії» Володимира Гройсмана, «Сили і честь» Ігоря Смешка, «Радикальної партії Олега Ляшка».

Ще одна риса політичної України, яка з'явилася з початку повномасштабного вторгнення РФ і тільки посилюється з часом, - це цілковите зникнення з її політичної сцени партій, які виступають за зближення з Росією чи розширення статусу російської мови. Останнє передвоєнне [опитування](#) КМІС показало, що за партії ОПЗЖ Віктора Медведчука, «Наші» Євгена Мураєва та «Партію Шарія» Анатолія Шарія сумарно були готові проголосувати близько 20% українських виборців.

Невдовзі після початку війни всі ці партії, а також кілька політичних сил подібного

ідеологічного напрямку, були заборонені, а далі все для того, аби звузити їхню електоральну базу, зробила сама російська армія - перш за все, бомбардуванням міст і сіл півдня та сходу України. При чому, ці зміни можна вважати незворотними, враховуючи фізичні та психологічні втрати, що їх зараз зазнають українці. В найближче десятиліття, будь-яка спроба щось говорити про дружбу з Росією викликатиме різку агресивну реакцію, використовувати таку риторику буде просто ризиковано. Від так, будь які нові політичні проекти буду остерігатися публічно декларувати проросійську позицію.

Те саме стосується і мовного питання, яке, за підсумками війни, ймовірно, остаточно втратить статус одного з головних чинників, здатних поляризувати українське суспільство. Якщо десять років тому [кількість](#) українців, які використовували у побуті виключно російську мову, сягала 40%, то зараз опитування фіксують, що їхня частка зменшилася до 13%. 86% українців виступають за те, щоб єдиною державною мовою в їхній державі була українська.

В той же час, передчасно поки говорити про конфігурацію коаліції у майбутньому парламенті, адже наразі є доволі багато невідомих в цьому питанні. Ми й надалі спостерігаємо сформований у суспільстві запит на нові обличчя. Серед тих, хто має шанси збільшити своє представництво у парламенті – це військові та волонтери, до яких і надалі зберігається найбільша довіра суспільства (за [даними](#) опитування Центру Разумкова станом на травень 2023 року Збройним Силам України довіряють 93% опитаних, добровольчим військовим формуванням 86%, волонтерським організаціям 82%). Водночас шансів на створення окремої партії військових не багато, швидше за все вони будуть представлені окремо в різних політичних силах. Можливо, при правильному позиціонуванні нішу військових може підхопити ВО «Свобода». Серед волонтерів очевидним фаворитом буде виглядати Сергій Притула та його партія «24 серпня».

Серед факторів, які впливатимуть на партійну систему, виборчу кампанію та волевиявлення виборців, варто також назвати результат війни і емоційно-психологічний стан суспільства після її завершення. Можна очікувати, що якщо зовнішній ворог в очах суспільства не буде справедливо покараний, з'явиться чітко артикульоване бажання замінити його внутрішнім ворогом. В такому разі, претендентів на роль «внутрішнього ворога» буде досить багато і, переважно, це будуть старі політики й ті, хто вже зараз розгортає інформаційну активність, розраховуючи її перетворити на політичну.

Важливим залишатиметься питання вибору типу виборчої системи при обранні Верховної Ради та ідея проведення виборів і президента, і парламенту одночасно (вона обговорюється у політичних колах, але остаточне рішення, скоріше за все, залежатиме від рейтингів партії влади). Окремо постає питання про мораторій щодо виборів на деокупованих територіях, оскільки зрозуміло, що потрібен буде час на реінтеграцію населення цих анклавів.

Підготовка окремих політичних партій до майбутніх виборів

«Слуга народу»

Щодо електоральних перспектив монобільшості, то партія «Слуга народу» останнім часом почала нарощувати рейтинг суспільної підтримки та відрив від інших політичних сил. За червневим [опитуванням](#) групи «Оперативна соціологія» 51,4% з тих, хто визначився зі своїм вибором, готові проголосувати за партію. Це практично вдвічі більше, ніж кількість тих хто був готовий підтримати «Слуг народу» напередодні повномасштабного вторгнення. Водночас, особистий рейтинг В. Зеленського, за цим же опитуванням «Оперативної соціології» становить 78%, тобто є фактично набагато більшим ніж, рейтинг його партії.

Очевидно, що запит на представлення у владі волонтерів та військових змусить

Зеленського, які і всіх інших партійних лідерів, шукати місце у своїй силі цим двом категоріям. І як переконують соціологи, це не стільки іміджева річ, як навіть чисто політична необхідність для влади. Слід очікувати, що партійний список партії Зеленського буде кардинально оновлений до наступних парламентських виборів. На [думку](#) деяких політичних оглядачів, може йтися про більш ніж половину всього чинного складу парламентської фракції «Слуга народу». Очевидно, що зміни також торкнуться керівного складу партії, адже потреба в пошуку людей із позитивною репутацією переважатиме персональну лояльність. Та й суспільна [недовіра](#) до чинних «облич» партії теж досить висока (Давиду Арахамії не довіряють 49%, довіряють 21,5%; до спікера ВРУ Стефанчука відповідно 36% і 31%).

Кардинальне оновлення якісного складу цілком імовірно буде відбуватися одночасно з ребрендингом партії «Слуга народу». За попередніми даними, нова партія або блок буде носити назву «Дія» за аналогією з популярним державним мобільним додатком. Займатися реанімацією пропрезидентської сили під новим брендом буде віцепрем'єр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій Михайло Федоров, що був головним розробником вищезгаданого додатку. Політична партія з модною зараз назвою «Дія» вже зареєстрована у Горішніх Плавнях Полтавської області. Заснована вона була 21 грудня 2021 року і належить до когорти численних так званих сплячих партій. Жодних слідів її політичної діяльності знайти не вдалося. За [даними](#) незалежного українського видання «Дзеркало тижня», базою для майбутньої партії Блок Володимира Зеленського «Дія» може стати офіційна платформа для об'єднання волонтерських і державних ініціатив «СпівДія», що була створена у перший місяць війни. Платформа діє за підтримки Офісу президента та профільних міністерств, а відкриття гуманітарних хабів по всій країні курують голови обладміністрацій.

На можливий ребрендинг президентської партії [натякає](#) спікер Верховної Ради Руслан Стефанчук та один із ідеологів «Слуги народу», який заявив, що партія обов'язково має змінитися до наступних парламентських виборів. З його точки зору, буде змінений і підхід до підбору людей у майбутній парламент, у майбутній Кабмін, в інші владні кабінети.

В той же час, публічно керівники партії «Слуга народу» стверджують, що будь які питання підготовки до майбутніх парламентських виборів зараз відкладені. За [словами](#) очільниці парламентської фракції «Слуги народу» Олени Шуляк, в умовах війни всі політичні партії повинні займатися розв'язанням проблем народу, а не підготовкою до виборчого процесу. Саме під нову реальність, за словами Олени Шуляк, була переформатована робота двох вищих керівних партійних органів: політичної ради партії і національної ради громад. Саме остання структура, яка об'єднує всіх очільників регіональних осередків, розглядає місцеві/регіональні питання, які стосуються, в тому числі, роботи безпосередньо з місцевими депутатами. Усі партійні офіси фактично перетворені на гуманітарні хаби, де ніде не використовують агітації, чи якісь речі, пов'язані з класичною політичною діяльністю.

«Європейська солідарність»

Рейтинг «ЄС» колишнього президента Петра Порошенка трохи просів. За [даними](#), які були оприлюднені Київським міжнародним інститутом соціології за лютий 2022 року, 17,7% опитаних були готові проголосувати за партію. Натомість у червні 2023 року таких було 14,8%. Відтак, єдина із нині представлених у Раді опозиційна сила, яка має шанс на проходження до наступного скликання – це «Європейська солідарність». Але і в ній відбувається цікава трансформація: рейтинг партії «ЄС» за останньою соціологією виявився більш стабільним, аніж підтримка самого Петра Порошенка (9,7% підтримки). Крім того, дуже високий особистий антирейтинг Петра Порошенка (71% опитаних

висловлюють лідеру «ЄС» недовіру за [даними](#) Центру Разумкова станом на початок липня 2023 року), примушує близьке оточення колишнього президента задумуватися про потребу в присутності П. Порошенка на чолі виборчого списку партії. Тим не менш, п'ятий президент наразі єдиний, хто намагається позиціонувати себе як альтернативу Зеленському. Аби втримувати ядерний електорат (за різними оцінками він може становити до 15%), Петро Порошенко наразі активно проявляє себе у волонтерстві.

Водночас, у воєнний час Порошенко не може відкрито критикувати діючу владу, а особливо Зеленського, тому змушений часто підкреслювати, що готовий допомагати президенту (відома фраза Порошенка, яку він сказав на зустрічі з Зеленським 24 лютого «Я більше не лідер опозиції, ви – не мій опонент. У нас є один ворог – це Путін»). У той же час активні прихильники лідера «ЄС» за першої ліпшої нагоди критикують дії влади у facebook. У відповідь анонімні канали у telegram, які пов'язані з Банковою, регулярно атакують Порошенка за його піар на волонтерстві. Водночас, торік Офіс президента застосував набагато болючіший удар по «ЄС» – телеканали, які пов'язують із п'ятим президентом, за рішенням Нацради з питань телерадіомовлення були відключені від цифрового мовлення, що суттєво звузило телевізійну аудиторію Порошенка і його політсили.

«Батьківщина»

На останніх парламентських виборах «Батьківщина» [отримала](#) 8,18% голосів виборців, що дозволило отримати в Раді 24 депутатських місця. Втім, потрапити до складу наступного парламентського зібрання, «Батьківщині» буде досить проблематично. Проблема не лише у високому особистому антирейтингу Юлії Тимошенко (78% респондентів [недовіряють](#) народній депутатці, що навіть більше за антирейтинг П. Порошенка). Справа також в тому, що лідерка «Батьківщини» має лише два варіанти щодо позиціонування її політичної сили: або бути союзницею Зеленського, або підкреслювати, чим вона від нього відрізняється. Перший варіант став неможливим ще у 2019 році, коли Зеленський публічно і досить грубо відкинув її пропозиції про співпрацю. Тому партія «Батьківщина» та особисто Ю. Тимошенко змушена була використовувати звичну для неї соціальну тематику.

Також, з огляду на обмежений доступ до телевізійних ефірів для Юлії Тимошенко складніше спілкуватися зі своєю цільовою аудиторією і потенційними виборцями. Адже, основа електорального поля «Батьківщини» – це люди старшого віку, яким більш звично дізнаватися інформацію з телебачення, ніж із соцмереж.

Водночас, як [стверджують](#) у керівництві «Батьківщини», ніякої підготовки до виборів вони зараз не ведуть і не замовляли електоральної соціології. За словами ще одного заступника голови партії Сергія Власенка, з 24 лютого в їхньому центральному офісі був організований гуманітарний штаб, який надає волонтерську допомогу і підтримку армії. Вся їхня команда і сама Тимошенко всі перші 90 днів перебували в столиці.

Непростою залишається також ситуація у фракції «Батьківщина», адже її депутати розуміють, що скоріш за все наступне скликання Ради Тимошенко і команді доведеться пропустити. Важким репутаційним ударом для Тимошенко стало [розслідування](#) Української правди «Батальйон Дубай». Тоді стало відомо, що в січні цього року голова фракції «Батьківщина» відпочивала з сім'єю на віллі розкішного п'ятизіркового готелю «Kempinski» із закритим пляжем на насипному острові Палм-Джумейра.

«Голос»

Політичний проект відомого українського співака Святослава Вакарчука «Голос» зміг потрапити до діючого складу парламенту, набравши 5,8% голосів виборців, що

конвертувалося в 17 депутатських місць. На виборах до парламенту 2019 року саме ця партія стала новою надією для прогресивного, ліберального, проєвропейського виборця. Її лідер Святослав Вакарчук говорив правильні речі і збирав у команду, здавалося, правильних людей. Список «Голосу», був певним компромісом, міксом представників кількох різних цільових груп. Символічною балансуючою силою, яка тримала разом ветеранів і журналістів, юристів і активістів, колишніх урядовців і колишніх локальних політиків, був якраз Вакарчук.

Після того, як Вакарчук пішов, склавши депутатський мандат одразу оголився ментальний конфлікт між двома групами депутатів його фракції. Обидві хотіли оновлення політики і були новими обличчями. Однак перші прийшли в політику з бізнесу чи держслужби і збиралися будувати партію як ієрархічну структуру, вибивати їй місце у великій грі через домовленості, союзи, ситуативні партнерства тощо. Другі ж до депутатства були активістами та експертами, і отримавши мандати продовжили впливати на політичний процес із позиції ззовні: через протести, акції, демарші, публічний тиск і тому подібне.

На сьогодні парламентська фракція «Голос» більше схожа на клуб за інтересами, а не на парламентську партію. Повномасштабне вторгнення ніби і відклало питання внутрішніх конфліктів на другий план, але все рівно фракція залишається занадто фрагментованою та перебуває в процесі напіврозпаду. Таким чином, у «Голосу» як політичної сили немає перспектив, до того ж цю ліберальну нішу, найімовірніше, займуть волонтери. Частина з діючих депутатів партії опиняться у команді Сергія Притули. Швидше за все, партія навіть не буде брати участь в наступній парламентській передвиборчій кампанії.

«УДАР»

З поміж числа непарламентських партій доволі високими є шанси на потрапляння до наступного складу ВРУ партії міського голови м. Києва «УДАР». Це пояснюється декількома чинниками. По-перше, лідер партії має досить високий особистий рейтинг довіри (48% опитаних довіряють Кличку і 35,5% відповідно недовіряють за результатами липневого [дослідження](#) Центру Разумкова). Трохи менший рейтинг довіри має його партія - 27% - позитивне ставлення, 17% - негативне (результати [опитування](#) КМІС за січень 2023 року).

По-друге, вплив посади Віталія Кличка на теперішнє та майбутнє позиціонування партії. «Контролюєш Київ — контролюєш Україну», — це гасло в усі часи було провідним для будь-якої влади, і адміністрація Зеленського не є виключенням. Саме тому, серед усіх внутрішніх політичних конфліктів, що ще можна спостерігати в українському політикумі під час повномасштабного вторгнення, найяскравішим є протистояння Офісу президента та В. Кличка.

Діючий конфлікт між Банковою та мерією Києва розгорівся після президентських виборів, на яких переміг Володимир Зеленський. Майже відразу з'явилися розмови про відсторонення Кличка з посади голови Київської міської державної адміністрації (тут треба розуміти, що столиця має дві посади — міський голова та очільник міської адміністрації. При чому, в усі часи склалася традиція, що міський голова стає також очільником міської адміністрації). Зрештою Банкова так і не наважилася піти на порушення Конституції та зняти Кличка, якому вдалося на деякий час досягти компромісу з новопризначеним 2020 року керівником офісу президента Андрієм Єрмаком.

Хитка рівновага протрималася недовго: вже наступного року в КМДА та її структурних підрозділах правоохоронці провели безпрецедентну кількість обшуків, які в публічному просторі супроводжувалися бурхливими обговореннями закону про столицю

та подальшими погрозами позбавити обраного мера виконавчих повноважень. З новою силою конфлікт розгорнувся у ніч на 1 червня, коли в Києві через зачинене укриття загинули жінка з дитиною. Ця трагедія не лише порушила проблеми готовності укриттів, меж відповідальності центральної та місцевої влади, а й поставила рюба питання системи організації влади в столиці. Одразу після трагедії Володимир Зеленський натяком звинуватив місцеву владу в недбалості, а на сайті президента з'явилася петиція з проханням відсторонити Кличка з посади голови КМДА.

Фактично, цей конфлікт лягає в основу позиціонування партії «УДАР», яка базується на ролі В. Кличка як «захисника» місцевого самоврядування, що іноді завершується курйозними випадками (тут можна згадати, як Кличко підтримав одіозного мера м. Одеса Одеса Труханова під час його взяття під варту). Певних електоральних балів отримує В. Кличко та його партія після серії скандалів, що розгорнулися в українському соціуму через неадекватне використання місцевою владою бюджетів громад. Реагуючи на випередження В. Кличко оперативно ініціював внесення змін до міського бюджету столиці – в результаті Київграда [збільшила](#) фінансування цільової програми з організації військової служби, виконання військового обов'язку, мобілізаційної підготовки і територіальної оборони у місті Києві «Захисник Києва» ще на 4 млрд грн.

«Розумна політика» Дмитра Разумкова

Дмитро Разумков був ключовим членом команди Володимира Зеленського й був першим номером списку партії на парламентських виборах 2019 року. Однак з часом Офіс президента був все більше незадоволений його занадто самостійною поведінкою, тож його вирішили звільнити. Після відставки з крісла спікера парламенту, соціологічні опитування [показували](#) Д. Разумкову президентський рейтинг на рівні 5-8%, а експерти називали потенційним суперником В. Зеленського на наступних виборах президента.

Для посилення власного статусу Разумкову потрібен був формальний парламентський суб'єкт, який би демонстрував те, що у нього є власні прихильники у парламенті. З цією метою, 8 листопада 2021 року був оприлюднений список депутатів, які увійшли до створеного міжфракційного об'єднання (МФО) під назвою «Розумна політика». Загалом у списку, на той момент було 25 депутатів. Майже всі з них потрапили до парламенту від президентської партії «Слуга народу», і лише двоє з цього об'єднання зайшли в Раду з іншою партією — «Батьківщиною». Це Андрій Ніколаєнко (з яким Разумков співпрацював у Кіровоградській ОДА за часів Януковича) та Володимир Кабаченко (якого пов'язують з ексміністром-втікачем Миколою Злочевським, що теж урядовав ще за часів В. Януковича). Тут треба розуміти, що саме по собі міжфракційне об'єднання депутатів немає такої політичної ваги у парламенті, як, наприклад, фракція чи депутатська група. Як правило, депутатське об'єднання створюють депутати, що належать до різних політичних сил, але сповідують спільні цінності – гуманістичні, релігійні, економічні тощо.

За [словами](#) Д. Разумкова, метою створеного ним МФО була «координація зусиль для розбудови України як правової держави з високим економічним потенціалом». Саме таке формулювання мети, що виглядає доволі загально і розпливчато, дозволило об'єднати депутатів з доволі різними ідеологічними поглядами. Наприклад, Дмитро Гурін був [радником](#) екскерівниці МОЗ Уляни Супрун, а Артем Дмитрук — прихильник А. Шарія (у листопаді 2021 року А. Дмитрук дав інтерв'ю підозрюваному у державній зраді Анатолію Шарію, в якому заявив про своє розчарування в «Слузі народу»; також взяв участь у фільмі Шарія щодо подій в Одесі 2014 року), називав У. Супрун «Доктор Смерть». Таким чином, як це не парадоксально, але уже на старті формування власного політичного проекту Д. Разумков, повторював помилки, які були при створенні «Слуги

народу», потураючи будь яким ідеологічним вподобанням членів власної команди.

Окремо варто зазначити, що від моменту оприлюднення списку депутатів, що увійшли до складу МФО «Розумна політика» її склад не поповнив жоден новий депутат. Натомість, через різні скандали, що супроводжували діяльність депутатів це об'єднання втратило декілька своїх членів. Зокрема, голосування у Верховній Раді за законопроект про легалізацію медичного канабісу стало приводом для [виключення](#) Олександра Бакумова, а після масової бійки у міські раді Одеси [призупинив](#) роботу в об'єднанні «Розумна політика» народний депутат Артем Дмитрук. Також 17 липня 2023 року народна депутатка Дар'я Володіна [написала](#) заяву на вихід з цього депутатського об'єднання. Таким чином, можна прогнозувати, що в подальшому кількість членів цього МФО буде скорочуватися, поки не досягне ядра цього утворення, яке формують депутати, що особисто лояльні до Д. Разумкова (12-15 осіб).

З часу створення МФО «Розумна політика», Дмитро Разумков не [приховував](#) планів створити окрему політичну силу, так само як і бажання брати участь у наступних парламентських виборах. Цікаво, що в [реєстрі](#) партій вже є «Розумна політика» (партію зареєстрували ще в травні 2014 року під назвою «Ми українці», а у вересні 2020 року вона була перейменована на «Розумна політика»). Зараз її керівником значиться підприємець Василь Бублик, про якого мало інформації у відкритих джерелах. До повномасштабного вторгнення Росії, процес створення партії перебував на етапі підбору команди та кадрів. При тому, за [словами](#) члена МФО «Розумна політика» Василя Мокана, створене об'єднання, дійсно, може розглядатися як певний кістяк майбутньої команди Д. Разумкова.

Однак, в експертному середовищі, обговорюється версія, що передовий склад майбутньої партії Разумкова знаходиться за межами парламенту. З тих пір як экс-спікер розірвав відносини з Банковою звучали різні версії щодо його потенційних союзників. Наприклад, в інтерв'ю телеканалу «Україна 24» колишній міністр МВС Арсен Аваков [сформував](#) контури нового політичного альянсу. Він може об'єднати всіх так званих «центристів» – Дмитра Разумкова, Володимира Гройсмана, Арсенія Яценюка, Юлію Тимошенко, Олега Ляшка, Ігоря Смешка та інших. Існує також інша версія – Д. Разумков готує нову політичну силу разом із А. Аваковим і А. Яценюком (колишнім прем'єр-міністром України часів президенства П. Порошенка). Натомість решта перерахованих экс-міністрів політиків – це потенційні учасники коаліції в майбутньому парламенті.

На разі, головною проблемою партійного будівництва проекту «Розумна політика» є медійна та фінансова підтримка. До повномасштабного вторгнення були всі підстави вважати, що таку підтримку забезпечував найбагатший олігарх держави Рінат Ахметов. Саме його медіа-імперія надавала комунікаційний майданчик не лише для Д. Разумкова, але й А. Авакова, В. Гройсмана та інших опозиційних політиків. Конфлікт Разумкова з президентською командою, створення МФО «Розумна політика» були частими темами обговорення в ефірі одного з телеканалів, що належав Р.Ахметову. Однак створення реєстру олігархів змусило Р. Ахметова відмовитися від своїх медійних активів, а повномасштабні бойові дії привели до [втрати](#) 70% власних статків. В той же час, за [словами](#) Д. Разумкова, його не запрошують за ефіри телемарафону «Єдині новини», що фактично позбавило політика доступу до впливових медійних ресурсів. На разі, експікер переважно з'являється в ефірах телеканалів з медіа пулу П. Порошенка, які не були включені до «Єдиних новин». Однак говорити про якийсь ситуативний союз між Д. Разумковим та П. Порошенком на разі, підстав немає.

За весь час повномасштабної війни колишній голова Ради привернув до себе значну увагу медіа лише один раз. 10 квітня 2023 року Рада прийняла [поправку](#) до закону, що передбачає «повернення виплат у 30 тисяч військовим, службі цивільного

захисту, поліцейським за рахунок обмеження зарплат топпосадовцям». Ініціатором правки були депутати «Розумної політики». Ця правка, з одного боку, обрізала виплати всім держслужбовцям, які отримують понад 67 тисяч гривень, а з іншого, створювала розбалансування держбюджету, адже цих коштів все одно було недостатньо, щоб покрити виплати військовим. Ця поправка, що мала всі ознаки соціального популізму, була пізніше переглянута і всі виплати військовим скориговані. Фактично, все чим сьогодні [займається](#) Д. Разумков та члени його депутатського об'єднання, це «допомога ЗСУ, переселенцям, а також людям у тих регіонах, які дуже потерпають від російської агресії».

На сьогодні невизначеним також залишається ідеологічне позиціонування майбутньої партії Д. Разумкова. Нещодавно Разумков заявив, що йому близька ідеологія так званого «розумного консерватизму». Правда сутнісне наповнення цієї ідеології лідером партії чи іншими представниками не були озвучені. В деяких зі своїх [інтерв'ю](#), Д. Разумков намагався представити позиції його майбутньої партії, що швидше можна охарактеризувати як «за все хороше, проти всього поганого». Наприклад, Д. Разумков виступає за сильну державну політику, що з його точки зору означає формувати «серйозні інструменти для забезпечення обороноздатності держави». Також, якщо говорити про соціальну складову, то в сьогоднішніх умовах, при тій кількості вимушених переселенців, біженців, щоби відновитись після війни, Україні необхідна соціальна направленість політики. Тобто, можемо констатувати, що ідеологічний конструкт майбутньої партії на сьогодні чітко не визначений. Однак, враховуючи специфіку української партійної системи, цей нюанс не є визначальним для електорального успіху партії.

Однак, зазначені вище проблеми партійного будівництва не заважають майбутній партії претендувати на потрапляння до нового складу парламенту, який буде обраний після завершення активної фази війни. При чому, електоральна підтримка цієї партії залишається досить сталою. Наприклад, напередодні повномасштабного вторгнення за «Розумну політику» були готові [проголосувати](#) 5,8% опитаних респондентів, з тих хто точно визначився зі своїм вибором. Такі ж результати спостерігаються за [дослідженням](#) на кінець травня 2023 року – 5,9% опитаних (правда треба враховувати, що статистична похибка опитування становить 3,1%, що не гарантує потрапляння цієї партії до парламенту). Водночас, електоральне поле, на якому змагатиметься політична сила Д. Разумкова буде представлене не лише виборцями «Слуги народу», але й частину виборців «Опозиційної платформи - За життя» і «Батьківщини», яким теж імponує експікер.

Політичний проект Сергія Притули

Сергій Притула, якого подібно до В. Зеленського називають «шоуменом, що пішов у політику» мав попередній суспільно-політичний досвід. На останніх парламентських виборах балотувався від новоствореної партії «Голос» під виборчим номером 30, але не пройшов. Через рік на виборах мера столиці посів третє місце. З літа 2021 року розпочав активну кампанію з формування ініціативної команди під власний політичний проект, який вийшов на фінішну пряму незадовго до повномасштабного вторгнення РФ. Зокрема, в перший тиждень лютого 2022 року активно [відбувалися](#) зустрічі ініціативних груп по збору підписів за створення партії Сергія Притули, на яких обговорювалися організаційні моменти щодо створення та діяльності партії. Повна назва нової політсили - «Політична партія «24 серпня».

До повномасштабного вторгнення, окрім С. Притули, активно розбудовую партію займалися народні депутати Ярослав Юрчишин та Роман Лозинський, які потрапили до парламенту по списку політичної партії «Голос». Саме на них була покладена

відповідальність за підбір кадрів та потенційну співпрацю з іншими партіями, наприклад з «Силою людей» (на парламентських виборах 2019 року отримала [отримала](#) 0,19% підтримки) чи Українською галицькою партією (частина [представників](#) ішла на вибори разом з «Голосом», наприклад Роман Лозинський, Галина Васильченко, Наталія Піпа). Активно в партію С. Притули також закликали долучатися інших представників регіональних осередків «Голосу».

Формування якісної, професійної команди, а не близькість чи відданість лідеру, з [точки зору](#) С. Притули і мало відрізняти партію «24 серпня» від інших політичних сил. В цьому сенсі, Притула намагався апелювати до слів В. Зеленського, який часто в своїх виступах нарікав, що в країні є присутній кадровий голод. Саме тому, одним із головних завдань нової партії С. Притула бачив у наданні можливості величезній кількості фахових людей прийти на ті чи інші партійні, а пізніше управлінські посади. З цією метою, практично усю другу половину 2021 року Сергій Притула [намагався](#) безпосередньо комунікувати з тими людьми, які будуть провідниками партії на місцях. Тобто, фактично партія весь цей період перебувала дещо у віртуальному стані, а всі плани з виходу у режим суб'єктності, реєстрації партії мали бути реалізовані впродовж 2022 року. Також досі залишається таємницею ідеологічне позиціонування нової політичної сили, адже партійний маніфест так і не був оприлюднений.

Електоральним ядром нової партії мають стати виборці, які сповідують схожі до партії цінності. Зокрема [ідеться](#) про підтримку шляху України до ЄС і НАТО (до повномасштабного вторгнення, особливо євроатлантична інтеграція України не була таким мейнстрімом як сьогодні), прагнення подальшої зміни політичних еліт в країні, а також бажання бачити при владі нові та фахові обличчя. За [оцінкою](#) Сергія Притули електоральне поле партії «24 серпня» потенційно може охоплювати близько 25-28% виборців.

Очевидно, виборювати власних виборців новому політичному проекту Сергія Притули доведеться у суперництві з старими політичними партіями, що сповідують європейську та євроатлантичну інтеграцію України. Водночас, за словами Притули, майбутня партія, у разі [потрапляння](#) до парламенту готова комунікувати та співпрацювати лише з партіями, що сповідують рух України до ЄС та НАТО. Тобто, не йдеться про жодну форму співпраці з проросійськими партіями чи партіями, які будуть активно боротися за цей електорат (до повномасштабного вторгнення цей сегмент українського соціуму становив близько 20%). Таким чином, лідер партії «24 серпня» декларує готовність іти на компроміси з партією «Європейська солідарність», «Слуга народу», які з проєвропейського сегменту партій мають найбільші шанси потрапити до наступного скликання ВРУ. Проблемна комунікація можлива з проектом Д. Разумкова «Розумна політика», електоральне поле якого може потенційно охоплювати виборців колишньої «Опозиційної платформи «За життя».

На цей час, С. Притула активно займається волонтерською діяльністю, яка значно масштабувалася після 24 лютого 2022 року. Зокрема активно запрацювала Благодійна організація «Фонд Сергія Притули», а сам він цілком зосередився на допомозі фронту та став чи не найпомітнішою фігурою у волонтерському русі в Україні.

Взаємодія Сергія Притули та Офісу президента сьогодні відбувається на ґрунті волонтерської підтримки ЗСУ. Ідеться не лише про колосальні, за українськими мірками, благодійні збори - тільки за 2022 рік фонду [вдалося](#) акумулювати благодійних внесків на суму більше 4 млрд грн. (загалом найбільшим волонтерським ініціативам вдалося зібрати близько 34 млрд грн за 2022 рік). Справа також в тому, що саме з волонтерських ініціатив виростили нові, не заплямовані корупційним шлейфом політичні проекти. В свою чергу, Офіс президента всіляко намагається сприяти розвитку волонтерського руху

в Україні. Наприклад, минулого року була вперше [започаткована](#) відзнака для волонтерів – Золоте серце, яке в тому числі отримав і Сергій Притула. Поки що у відносинах між Офісом президента та Сергієм Притулою спостерігаються цілком робочі стосунки. З огляду на надто високий особистий рейтинг довіри до Сергія Притули та його волонтерської діяльності, підконтрольні Банковій ЗМІ (особливо анонімні телеграм-канали) не висвітлюють публічну діяльність Притули в негативному ключі.

Після початку повномасштабної війни С. Притула категорично відмежовується від політики та в усіх інтерв'ю уникає запитань про політичні амбіції. Активно Сергій Притула [критикує](#) те, що його прізвище все частіше почало з'являтися у різноманітних соціологічних замірах суспільної підтримки тих чи інших лідерів чи партій. Тим часом, суспільна підтримка діяльності Сергія Притули та його майбутньої партії є досить високою. У січні 2023 року до його гіпотетичної партії в українців було найкраще [ставлення](#) (49% українців висловили дуже позитивне або позитивне ставлення до «партії Притули» (негативне або дуже негативне - 10%). А особистий рейтинг Сергія Притули ще вищий за рейтинг його політичної сили - 81% позитивних оцінок і лише 10% відповідно негативних. В той же час, головною проблемою політичної партії Сергія Притули у майбутній виборчій кампанії буде конвертувати високий особистий рейтинг довіри в готовність виборців голосувати за цю політичну силу. Саме тому, за [даними](#) всеукраїнського опитування Омнібус, проведеного Info Sapiens 24-28 березня 2022 року, 9,5% респондентів проголосували б за Партію Сергія Притули. Натомість, за результатами опитування соціологічної групи «Оперативна соціологія» [станом](#) на середину червня 2023 року уже 18,1% респондентів, які визначилися зі своїм вибором, готові підтримати політичну силу Сергія Притули. Як бачимо, спостерігається певний позитивний зсув в електоральній підтримці цієї партії, але треба також розуміти, що серйозно конструюванням виборчої стратегії партії «24 серпня» ніхто поки не займається.

Висновки

На другому році війни партійна конкуренція в Україні потроху оживає. Суспільний запит на оновлення влади (більше 60% громадян ще не визначилися зі своїм електоральним вибором) буде штовхавати старих і нових політків до пошуку шляхів його конвертації у нові політичні проекти. На момент написання звіту ніхто з лідерів рейтингів довіри не заявляє про свої політичні амбіції, бо, по-перше, зайнятий війною, по-друге, не хоче викликати зайвого роздратування у людей.

«Старі» політичні сили також знаходяться у пошуку власного позиціонування в умовах війни. Оскільки, в Україні викристалізувались три головні довірочні соціальні інституції: влада, армія та волонтери, середовище «старої» політики переживає глибоку кризу. Головна її причина – незалученість більшості колишніх і нинішніх партійних діячів ні до влади, ні до армії, ні до волонтерських рухів. Єдиним винятком може слугувати президентська партія, яка через очевидну асоціацію виборця з іменем Зеленського має найбільший електоральний рейтинг. Однак, навіть у цьому випадку, потреба боротися за виборця, який не визначився, призведе до повного переформатування президентської сили, в тому числі зміни назви.

Решті «старих» політків (окрім партії Петра Порошенка, чия активна медійна робота з висвітлення його ж меценатської допомоги армії забезпечує утримання ядерного електорату) доведеться, ймовірно, йти на великі об'єднавчі процеси, щоб хоч якось зібрати достатню електоральну підтримку. Яскравий приклад – Дмитро Разумков, який перед вторгненням мав відчутний рівень впізнаваності і навіть політичні перспективи на критиці Зеленського. Зараз йому важко знайти правильну нішу. Як і Ю. Тимошенко чи В. Гройсману, чи ще десяткам інших колись впливових політків.

У цілому ж можна сказати, що на другому році війни, коли навіть у віддаленій перспективі не видно жодних виборів, єдиний шанс політичних партій хоч трошки зміцнити власні позиції у рамках підготовки до майбутньої виборчої кампанії — це посилювати власні лави насамперед на регіональному рівні. Адже, в умовах, коли абсолютна більшість партій виступатимуть на виборах під ультрапатріотичними гаслами та зі схожими меседжами, саме регіональні впливові діячі та їхні структури можуть стати тими вирішальними факторами, які здатні принести партіям успіх на виборах. За умови успішної реалізації такої стратегії, очевидну перевагу серед нових політичних партій, може мати політична сила Сергія Притули. Справа не лише в тому, що він представлятиме дуже рейтингову нішу, але й в тому, що волонтерські спільноти організовані досить горизонтально, що повинно забезпечити хороший результат за обмежених фінансових затрат.